

EDUCAȚIA PENTRU TOLERANȚĂ ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

EDUCATION FOR TOLERANCE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

[https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.1\(109\).11](https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.1(109).11)

CZU: 37.017

Stela SPÎNU,
doctor, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică/
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițanu”

SUMMARY

The globalization process, which originally dominated only the economic sphere, subsequently led to profound social, political and cultural transformations, having a significant impact on culture and identity. In this context, tolerance is becoming a fundamental source of the peaceful coexistence of multi-ethnic and multicultural societies, facilitating cooperation and avoiding confrontations/ conflicts of values and norms. Education for tolerance has become an effective means of preventing intolerance, propagating an indulgent and constructive way of thinking, expressed by respecting the norms of social coexistence and tolerant behavior.

Keywords: tolerance, education for tolerance, globalization, conflict of values and norms.

REZUMAT

Procesul de globalizare, care inițial a dominat doar sfera economică, ulterior a determinat profunde transformări sociopolitice și culturale, influențând relațiile interetnice și interconfesionale în medii multiculturale și plurilingve. În acest context, toleranța a devenit o sursă fundamentală a coexistenței pașnice a societăților multietnice, facilitând cooperarea și contribuind la evitarea confruntărilor/conflictelor de valori și norme. Educația pentru toleranță a devenit un mijloc eficient de prevenire a intoleranței, propagând un mod de gândire indulgent și constructiv, exprimat prin respectarea normelor de conviețuire socială și comportament tolerant.

Cuvinte-cheie: toleranță, educație pentru toleranță, globalizare, conflict de valori și norme.

*„Toleranța este celălalt nume al libertății”.
(Mahatma Gandhi)*

Procesul de globalizare, care inițial a dominat doar sfera economică, ulterior a determinat profunde transformări economice, sociale, politice și culturale, influențând

relațiile interetnice și interconfesionale. În plan cultural, globalizarea și-a făcut simțite efectele prin tendința de subminare a culturilor minoritare, omogenizarea culturală,

schimbarea modelului valoric național și apariția formelor culturale hibride. În acest context, toleranța a devenit o sursă fundamentală a conviețuirii pașnice a societăților multietnice și pluriculturale, facilitând cooperarea și evitarea confruntărilor/conflicte-
lor de valori și norme.

În prezentul studiu ne propunem să definim conceptul de toleranță, să elucidăm importanța promovării toleranței echilibrate și a educației pentru toleranță în contextul diversității lumii contemporane. Or, toleranța poate asigura estomparea extremismului violent și genocidului cultural, oferind culturilor oportunități egale de evoluție, contribuind la organizarea și menținerea unui dialog intercultural constructiv.

Despre toleranță (din perspectivă diacronică). Conceptul de toleranță (din fr. tolerance < lat. tolerare) desemnează abilitatea de a accepta drepturile celuilalt la libertatea de gândire, conștiință și religie, dar și capacitatea de a recunoaște existența unui alt stil de viață sau sistem de valori.

Cuvântul toleranță are o vechime mare în limbă, fiind frecvent utilizat în discursurile filosofilor antici:

- Aristotel, fondatorul școlii peripatetice, susținea: „Toleranța și apatia sunt ultimele virtuți ale unei societăți muribunde”;

- Libanius, sofist și retor elin, afirma: „Toleranța permite guvernanților să obțină coeziunea tuturor în sânul unei societăți, în care există două definiții ale omului și ale cetății/orașului”;

- Cicero, savant și scriitor roman, semnală: „Nimic nu este mai atrăgător la om decât curtoazia, răbdarea și toleranța lui”;

- Seneca, filosof stoic roman, concluda: „Fii îngăduitor, căci toți avem trebuință de iertare”.

În perioada medievală, conceptul de toleranță nu era utilizat frecvent, viața socio-politică fiind ghidată de reguli incompatibile acestei idei. Abia după războaie-

le religioase din sec. XVI, când era cert că intoleranța a devenit o sursă a violenței, chemările la toleranță au devenit frecvente și presupuneau interzicerea persecuțiilor. Semnalăm cele mai importante realizări la acest capitol pentru acea perioadă:

- Începând cu 1526, Erasmus din Rotterdam, personalitate marcantă a Renașterii și Reformei, promovează o toleranță provizorie, dar legală, cu sancționarea imediată a principalelor abuzuri ale Bisericii. El aspira să reducă dogma la un mic număr de articole și să lase restul la libera alegere [6, p. 56].

- John Locke, filosof și om politic englez, pleda în favoarea ideii de toleranță atât în sfera politică, cât și în cea religioasă, ideile sale fiind expuse în lucrarea „Scrisoare despre toleranță”.

- În lucrarea „Tratat despre toleranță”, Voltaire analizează efectele teribile ale intoleranței religioase asupra societății, pornind de la cazul celebru al familiei Callas. Scriitorul și filosoful renascentist susținea: „Ce este toleranța? Apanajul umanității. Cu toții suntem caracterizați de slăbiciuni și erori; să ne iertăm reciproc pentru acest lucru – aceasta este cea dintâi lege a naturii.” Autorul concludă că discordia este marele rău al speciei umane, iar toleranța este singurul leac și a ne ierta reciproc este prima lege a naturii [7, p. 56].

- Victor Hugo, scriitor și om politic francez, promotorul ideilor liberale, susținea că toleranța este singura flacără care poate lumina înăuntrul unui suflet mare.

În epoca contemporană, conceptul de toleranță exprimă o atitudine îngăduitoare, indulgentă față de reprezentanții altui mediu etnic, cultural, lingvistic, religios etc. Or, toleranța este prețul pe care îl plătim pentru o societate liberă și pluralistă, susținea senatorul american Robert Casey.

Pentru a stimula și promova toleranța pentru diversitate în numele democrației, Statele Membre ale Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură,

reunite la Paris, în perioada 25 octombrie - 16 noiembrie 1995, au adoptat „Declarația principiilor toleranței”, menționând: „Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicare și libertatea gândirii, conștiinței și credinței. Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu e doar o obligațiune de ordin etic; ea este, de asemenea, și o necesitate politică și juridică. Toleranța este o virtute, care face ca pacea să fie posibilă, contribuind la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii.” În cadrul Conferinței generale, ziua de 16 noiembrie a fost proclamată Ziua Internațională a Toleranței, fiind marcată prin organizarea unor acțiuni și evenimente de promovare a dialogului constructiv între culturi.

Toleranța echilibrată în sprijinul diversității lumii contemporane. În condițiile sociale actuale, tot mai frecvent se discută, în contradictoriu, statutul, natura și limita toleranței. Noile realități socioculturale și politice ne demonstrează că tendința de absolutizare a toleranței nu este eficientă în depășirea situațiilor conflictuale sau construirea unui dialog productiv.

Potrivit filosofului irlandez Edmund Burke, există o limită în care toleranța încetează să mai fie o virtute. Or, a fi tolerant nu înseamnă a face compromisuri, a încuraja lipsa de educație interculturală, a judeca fapte și valori pe care nu le putem conștientiza, deoarece nu am încercat să le cunoaștem.

Potrivit „Declarației principiilor toleranței”, „a practica toleranța nu înseamnă a tolera nedreptatea socială, a renunța la propriile convingeri, a face concesii în această privință; ea semnifică acceptarea faptului că ființele umane, care se caracterizează prin diversitatea aspectului fizic, prin

situația lor, felul de exprimare, comportament și prin valorile împărtășite, au dreptul de a trăi în pace și de a fi cele care sunt.”

În acest context, conceptul de toleranță echilibrată presupune depășirea opiniei de exclusivitate și superioritate în raport cu celălalt, susținerea unui mod de gândire tolerant și echilibrat, respectarea normelor de conviețuire socială prin atitudini și comportamente pozitive.

Persoanele cu un mod de gândire dogmatic și rigid, care operează cu teze subiective, acceptate necritic, nu pot admite ideea de toleranță. Doar un mod de gândire echilibrat, determinat de capacitatea de autocontrol și o stabilitate emoțională vor înlesni menținerea unui climat sociocultural favorabil, tolerant.

A fi tolerant înseamnă a dezaproba intoleranța, dogmatismul sau absolutismul, indiferența sau iresponsabilitatea. Filosoful englez Karl Popper susținea: „trebuie să cerem în numele toleranței, dreptul de a nu tolera intoleranța”. Tolerant te face receptivitatea față de tot ce este nou și deosebit, bunele practici în domeniul sociocultural, mobilitatea și schimbul de experiență. Pe această linie de idei, Benjamin Disraeli, politician britanic, susținea: „Călătoriile, la fel, învață toleranță”.

În acest context, toleranța echilibrată devine un antidot al intoleranței, un prim pas în realizarea unui dialog constructiv, de succes și este împărtășită de persoanele care conștientizează inevitabilitatea schimbărilor profunde în evoluția societății. Toleranța echilibrată nu presupune acceptarea pasivă a „celuilalt”, ci crearea de premise de colaborare și finalități concrete.

Toleranța echilibrată este o virtute, care poate fi practică doar într-un stat democrat, unde domină respectul reciproc, acceptarea mutuală și aprecierea obiectivă, iar fiecare persoană are dreptul la libertatea de gândire, conștiință și credință. Potrivit „Declarației principiilor toleranței”,

toleranța trebuie să fie susținută de stat, „implicând insistent dreptatea și imparțialitatea în materie de legislație, de aplicare a legii și de exersare a puterii judiciare și administrative. Ea cere, de asemenea, ca fiecare să poată beneficia de șanse economice și sociale fără nici o discriminare. Excluderea și marginalizarea pot duce la frustrare, ostilitate și fanatism”.

Educația pentru toleranță. Toleranța și educația sunt două concepte interdependente, aflate în strânsă corelație. Potrivit scriitoarei americane Helen Keller, „cel mai bun rezultat al educației este toleranța”.

Dalai Lama, liderul spiritual al budismului tibetan, susține: „Când înveți să fii tolerant, dușmanul tău îți este cel mai bun profesor”. Or, toleranța ne poate ajuta să devenim liberi de stereotipuri și prejudecăți, să-i facem pe oameni să se accepte reciproc, să se dezică de ostilitate și pizmă. Semnificative în acest context sunt cuvintele lui Abraham Lincoln, al șaisprezecelea președinte al Statelor Unite ale Americii: „Nu știu să am dușmani, pentru că pe toți i-am distrus, făcându-mi-i prieteni, prin iertare!”.

Actualmente, în epoca globalizării, persoane ce aparțin diferitor medii culturale pot conviețui, studia și activa în comun. Pentru a fi posibilă acceptarea celuilalt, pe plan național și internațional, domină aspirația spre internaționalizare a educației, promovarea interculturalității, susținerea culturii toleranței sociale și a valorilor democratice, stipulate în „Declarația universală a drepturilor omului”. Cităm: „Învăță-mântul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.” („Universal Declaration of Human Rights”, art. 26).

Oficial, educația pentru toleranță a fost lansată de UNESCO ca răspuns la conflictele etnico-culturale, devenind un imperativ al lumii contemporane. Conform Constituției UNESCO, principiile fundamentale, care trebuie respectate în educația pentru toleranță, sunt nediscriminarea, egalitatea de șanse, tratamentul, accesul universal la educație și solidaritatea. În acest context, orientările contemporane ale tinerilor sunt determinate de valorile cu care se intră în contact, de capacitatea de a le conștientiza și tolera, de a deveni loiali.

Educația pentru toleranță este mijlocul cel mai eficient de prevenire a intoleranței, propagând un mod de gândire indulgent și constructiv, exprimat prin respectarea normelor de conviețuire socială și comportament tolerant.

Bariere în educația pentru toleranță pot deveni:

- discriminarea (politici prin care un stat sau o categorie de cetățeni ai acestuia sunt lipsiți, ilegal, de anumite drepturi);
- șocul cultural (o stare de stres, cauzată de interacțiunea cu noi culturi, viziuni, valori și urmată de nervozitate și neîncredere în posibilitatea realizării unui dialog constructiv);
- diferențele lingvistice;
- interpretarea greșită a limbajului non-verbal și paraverbal;
- etnocentrismul (asociat cu atitudinea de supraevaluare a propriei culturi; celelalte moduri de viață (culturi) fiind valabile și legitime, dar nu și preferate);
- pluralismul religios;
- stereotipurile și prejudecățile (stereotipurile fiind idei preconcepuate, clișee, în timp ce prejudecățile sunt sentimente iraționale de frică și neplăcere);
- fanatismul (atașament pătimaș pentru o convingere);
- intimidarea (determinarea cuiva să-și piardă încrederea în sine).

Edificarea unui mediu tolerant va con-

tribui la depășirea acestor bariere. Acțiunile ce urmează a fi realizate sunt:

- însușirea limbilor străine (pentru a fi posibil dialogul cu persoane ce aparțin altor spații culturale și lingvistice);
- introducerea în instituțiile de învățământ a disciplinelor Comunicarea interculturală/Educația interculturală (pentru a-i familiariza pe tineri cu diferențele culturale și provocările lumii contemporane);
- organizarea evenimentelor culturale și științifice internaționale, care ar facilita comunicarea între membrii diferitelor culturi;
- promovarea și monitorizarea mobilității tinerilor în domeniul academic/ educațional.

Așadar, conviețuirea pașnică a persoanelor ce aparțin diferitor medii culturale necesită un mediu tolerant. Pentru a-l crea este necesar să susținem educația pentru toleranță, să promovăm principiul gândirii tolerante, să acceptăm dreptul celui alt de a avea propriul sistem de valori și credințe, să educăm abilități în materie de gestionare a conflictelor etnico-culturale. Or, toleranța pentru diversitate poate asigura estomparea extremismului violent și a genocidului cultural, oferind membrilor diferitelor culturi oportunități și șanse egale, contribuind la organizarea și menținerea unui dialog intercultural constructiv.

BIBLIOGRAFIE

1. Andronache L., Educație pentru toleranță, în: Toleranța - cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate, Iași, Editura Spiru Haret, 2011.
2. Cocos C., Educația: Experiențe, reflecții, soluții, Iași, Polirom, 2013.
3. Gonța A., Pluralismul: abordări conceptual-teoretice, în: Akademos, nr. 4/2016, p. 90-93.
4. Opreș D., Educația interculturală și formarea cadrelor didactice din învățământul primar și preșcolar, în Educația din perspectiva valorilor, Tom 16: Summa Paedagogica/ ed.: Dorin Opreș, Ioan Scheau, Octavian Moșin, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2019, p. 32-37.
5. Scheau I., Filosofia educației, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014.
6. Trousson R., Istoria gândirii libere de la origini până la 1789, Iași, Polirom, 1997.
7. Voltair, Tratat despre toleranță, București, Editura Herald, 2016.
8. Codul educației. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/codul-educatiei-0>
9. Declaration of Principles on Tolerance, 16 November 1995. Disponibil: http://portal.unesco.org/en/ev.php-url_id=13175&url_do=do_topic&url_section=201.html
10. Universal Declaration of Human Rights. Disponibil: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
11. Right to Education - Fundamental principles. Disponibil: <https://en.unesco.org/themes/right-to-education/fundamental-principles>

Prezentat: 12 februarie 2021.

E-mail: stela.spinu@mail.ru